

SÜKÖSD MIHÁLY

Egy államférfi nehézségei

(REGÉNYRÉSZLET)

1945. NOVEMBER 20.

Mi közöm a zsidókhoz? Túl sokszor teszem fel, hagyom félbe kérdésemet, ideje meggondolni, válaszkényszeremre figyelmeztet, hogy vádlóim még nem kérdezték nyíltan, távolról, körözve kerülgetik. Mi közöm a katolikusokhoz, mi közöm a magyarokhoz, mi közöm embertársaimhoz, csupa fontos kérdés, igyekszem sort keríteni rájuk, de mi közöm a zsidókhoz? Ráérős számadásom eseményláncában epizód, de ügymenetem aránytalanul fontos eseményévé tolakszik elő, bírám maguk mögött tudják szenvedélyes közönségüket.

Elmúlt a mai nap is, megrágtam vacsorámat, letudtuk a kettős sétát készséges, néma vigyázómmal könnyítkezésem színteréig és vissza, hideg van, látószögem rács-terepét beszövi a közönyös gázlámpafény, csapadék nem hull odakint, megállapításaim lehetősége véges, kimerült, a házassági hirdetések alkalmasint fejből tudom, államig húzom a kincstári pokrócot, ráérek. A házassági hirdetések jobban nyomasztanak, mint az időjárás, vagy tárgyalásom menete, a tárgyilagos párkeresésnek soha ennyi üzleti kínálata, kereslete, negyvenhárom éves, vonzónak mondott úriasszony, honvéd százados özvegye, két gyermekkel, négy szoba személyzetis lakással szakmával rendelkező, szokásaiban osztozni tudó élettársat keres, keleti frontról hazatért, százhatvankét centiméter magas, volt munkaszolgálatos, biztos jövedelmű kisiparos azt a meleg otthont nyújtó, kimondottan molett, barna, izraelita vallású, huszonhat évnél nem idősebb hölgyet keresi, aki megpróbáltatásait szerelmével enyhíteni tudja, fővárosi terménynagykereskedő keres csinos leánya részére agilis, megbízható, 40—50 éves férfit, két volt katona, vidám fiúk, kocsmá- és kifőzdetulajdonosok jó kedélyű, készpénzzel rendelkező hölgyekre kíváncsiak, életkor, küllem szerény adatai mellett csupa anyagi ajánlat, feltétel, igény, képzavarba foglalt panasz, sóvár oltalomkeresés, egyikük meghalt, a másik életben maradt, megsiratta, eltemette párját, folytatást kíván, szegyenkezve, hivalgóan, a magány adásvétele, az élet megy tovább, telefonszámot alig említenek, választ a hirdetőbe várnak, megfosztódtam a tapasztalati látványtól, nem ismerhetem, magam elé képelem a bombasérült kávéház bizalmas sarokasztalát, ahol a félkarú, család nélkül maradt mérnök, volt katonatiszt a megbeszélte ismertetőjelről, a nyakba vetett kékrókkáról felismeri, hellyel kínálja a gyermekeit őrző, lakását megtartani, megosztani akaró, foglalkozás és jövedelem nélküli, elárvult szokásaira új élettársat kereső, negyvenhárom éves századosi özvegyet.

Mi köze a zsidókhoz, kérdezte a feleségem. A nyitott teraszon ül, tolószékét, mint mindig, a mellvéd pereméig gurítják, tagjai szertartásunk szerint helyezkednek el, jobb könyöke a kőkarzaton, bal keze az altestére csavart takaró skótkockáin, készen arra, hogy jobb kezem szelíden birtokba vegye, állandó ajándékom, a két szál, piros és fehér szegfű, hátunk mögött, friss vízben a nekünk rendelt asztalon, én a tolószéktől balra és hátrébb, jobb kezem mindjárt eléri bal kezét, ujjheggyel simogatom csuklóján a ráncatlan bőrt a kemény zsírpárnák felett, várom, hogy becézésemből szemérmesen visszavonja, ölébe rejtse tenyerét, kötelességem szerint újból birtokba veszem. Kezét simogatom, a mellvéd felett a fenyőfák egyenlőtlen sátrait

nézzük, a sátorcsúcsokon túl városom gyárkéményeit, fürdőkupoláit, templomtornyait számoljuk, tudom, mikor fordítja felém arcát, mikor kell szememet kedvelt csúcsaimról, tetőimről szemére fordítani, párbeszédünket megkezdeni.

— Hogy érzi magát?

— Nagyon jól.

— Nem voltak fájdalmai?

— Miért lennének? — feleségem mosolyog. — Tudja, hogy mostanában nincsenek.

— Tetszett a könyv?

— Nagyon — mondja feleségem. — Ki ez az író? Honnan ismeri így a női gondolkodást?

— Fiatalember, alig múlt harminc. Most válik másodszer.

— Legközelebb is ilyen könyvet hozzon — kéri béna feleségem. — Minden nagyon jól van, ne beszéljünk rólam. Kisímrét mikor látta?

Beszámolok, tegnapelőtt volt nálam, tanultunk, játszottunk, holnap esedékes, hogy meglátogassa édesanyját, feleségem fiunk barna szövethadrágját említi, kivacsaltattam, fiunk körmeit mostanában hetente kétszer vágom, jövő héten érdeklődöm tanulmányi előmenetele iránt, feleségem hálás, most ő ragadja meg jobb kezemet, nem felejték el semmit, hogyan jut mindenre időm.

Mi köze magának a zsidókhoz, kérdezi feleségem, mivel tudtára adom, a jövőben egyre több szabad időm lesz, már nem vagyok államhivatalnok, ma délelőtt fogadták el lemondásomat, ne az én nevem fedezékében szállítsák a zsidókat a Birodalomba. Elengedem magam, kitárom kétségeimet, feleségem véleményét kérem, ha ígéretet kap Ófőméltóságától is, a követtől is, hogy biztonságban maradnak, ha egyetlen felettése és egyenrangúnak mondott hatalmi szövetségese ígéretének megszegését tapasztalja, ha mindezt elviselni kényszerül, mit tett volna a helyemben? Nem tudom, mondja feleségem, életem társa tizenhat év óta, fiam életadója, hetedik éve toloszékéhez kötött nyomorék, kétnaponként látogatom, a közbülső napokon jelenlétére emlékezik, látásomra sóvárog, szegfűpárom mindig boldoggá teszi, házasságának haszna annyi, hogy nevemet viseli, nevem, rangom nyomán éjjeli, nappali nővér kíséri szemmel, s ha meglátogatom, egyedül ülünk a teraszon, csak velem nézheti a várost a fenyőfák egyenlőtlen sátra felett. Nem tudom, mondja feleségem, mindig, mindenről beszámoltam neki, emlékezete hiánytalan, hivatalom forgalmáról, látogatóim, vendéglátóim szavajárásáról, fiunk gyarapodásáról, leckéiről, ruhatára részleteiről látatlanul is mindent megőriz, emlékezete hét év alatt ugyanúgy befogadóvá merevedett, amiként teste nem léphet ki ágyából, gyógyszeréből, feleségi szerepe boldog és engedelmes, ha kérdez, csak híreim részletei felől érdeklődik, ha kérdezem, válaszában eleve alám rendeli magát. Nem tudom, mondja feleségem, de maga biztosan jól tette, amit tett, alapos oka volt rá. Ingatag válasza kételyeimnek kapóra jön, kihasználom esélyeimet.

— Nem olyan biztos. Lemondtam, mert nem tartották be az ígéretüket. Nem túlzott érzékenység ez?

— Nem hiszem, hogy hiúságból tette. Megvolt rá az oka.

— Erkölcsileg bizonyára. Gyakorlatilag kétségesen. Vajon kit neveznek ki a helyemre?

— Akinek majd nem lesznek aggályai.

— Mit fog elérni?

— Biztos, hogy sikertelenebb lesz, mint maga.

— Akkor talán maradnom kellett volna?

Feleségem utoljára simítja meg hüvelykujjával jobb csuklóm bőrét az erek felett, a fenyőfák csúcsáról felszálló pára homályba borítja városom kéményeit és kupoláit, feleségem óra nélkül is tudja távozásom idejét, nehéz éjszakám lesz, imádkozni fog értem.

Imádkozott, akkor, azelőtt, azután, ha él, bizonyára ma is imádkozik értem valahol, nekem szentelt imáiba süllyesztette, istenére bízta soha ki nem mondott, fele-

ségi közhelyekbe ágyazott kérdéseit, sosem érdeklődött, ha harmatos búcsúcsókjával homlokomon kilépek nyilvános házaseletünk teraszáról, ha az autó nyitott ablakán jobb karomat kibújtatva utolsó búcsút intek a mellvéd fölé magasló, az alkonynál mindig sötétebb, felemelt karú árnyalaknak, sosem kérdezte, hová megyek, alaki házasságunk hiányait hol, kinél pótolom, pótolom-e, biztos volt kapcsolatunkban, bízott imájában, nem féltett, ha félt, nem árulta el, alteste hét éve sorvadt el, altestemet, feloldhatatlan kapcsolatunk kimondatlan bizonyossága szerint képtelen: elsorvadtnak ítélte, ha netáni esküszegő hajlamom, testem kényszere eszébe jutott, sietve hivatali ténykedésem helyeslésének és imájának védőburkába menekítette magát. Imája együtt szállt magasba a magaméval, dolgozószobám térdeplője, az Ország-ház Anjou-termének magányra alkalmas szöglete, cellám nedves sarka tanúsíthatja, megkönnyebbülésemet nem a szintér minősége határozta meg, önfeloldásom mindenkori hajlama rendelte el.

Mi közöm a zsidókhöz? Feleségem önkéntelenül, nekem rendelt hallgatását váratlanul megtörve kérdezte, vádlóm nyíltan nem érdeklődött, újságcserevével, dohány-ajándékkal tarkított magánbeszélgetéseinken, kérdései kiterőiben árulta el kíváncsiságát, bárki tisztelt meg kérdéseivel, nyíltan, burkoltan, értetlenül, gúnyosan, górombán, mindig kitértem, talán, mert nem tartottam fontos válasznak, talán, mert más, kimondásra váró válaszokra figyelmeztetett. Ma nincs látogatóm, megszemlélem városom töredék metszetét a gázlámpa fénykörében, továbbra sem hull az eső, a hó, hallgatnak a létezésemet beburkoló zörejek, nincs kedvem aludni.

Íróasztalomnál ülök, fiókjaimat ürítem, a padlón három oszlopot emelek az utódomnak átadandó, a megsemmisítendő, a személyes birtokomba tartozó, megőrzéseméltó, későbbi hasznomat szolgáló iratokból, Rudnó gróf gólyalábain óvatosan kikerülő papírtornyaimat, íróasztalommal szemben letelepszik, szürke pofabőre, feketeöltönye, mellénykivágása maradványát idézik, konyakomba kóstol, szivaromra gyújt, hurcolkodásom felfüggesztésére, irataim helyretevésére buzdít, ajánlatát visszautasítom, tréfálni méltóztatol, bátyám.

— Nem tréfálok — mondta Rudnó gróf. — Ófömméltósága közvetlen kérését tolmácsolom. Ófömméltósága arra kér, vállalj el az új kormány megalakítását.

— Megbocsáss, ez képtelenség. Tegnap mondtam le.

— Csak te jöhetsz szóba. Egyedül te tudsz a mostani, kiélezett helyzetben egyensúlyt teremteni.

— A követnek az volt a dolga, hogy becsapjon. Te miért nem tájékoztattál?

— Kinek ártottunk? Azért nem szóltunk, hogy a neved folttalan maradjon.

Homlokbőre okos ráncokba gyűrődik, halántékának, tarkójának félkoszorúja nem ritkul, nem őszi, üzenetét nem most továbbítja először, székében ült az üzenet átadója, Rudnó gróf székemből hallgatta, átkerült az ellentétes székbe, az elszenvedett, átalakított, képviselt szöveget életével toldotta meg, tőle tanultam a legtöbbet, valahányszor megjelenik, elődeink közlésmintává lett közös tanulságát tolmácsolja: országunk mindig törekeny csónak a történelem soros hullámverésében, a mostani, a jelen idejű helyzet mindig ellentmondásos, ellentmondásai mindig kiélezettek, éles fogai áldozatot követelnek. Szívesen csúfolnám Rudnó gróf fogalmazásmódját, érveit megsemmisíteném, de gúnyolódásom érvénytelen, bizonyításom fölösleges, mert nem hasznos, elfogadom Rudnó gróf álságos gondolatmenetét, nem látok helyette őszintébbet, elődeink hazugsága segített hozzá, hogy hazugságaink eredményén elmélkedhessem, hazugságtöbbletem látja el utódomat töprengenivalóval, lelkiismeretemet nem tudom szennyesen tekinteni, hazugsággal mentettem, hazugságaink kárunkat mérsékelték. Mindenkinek megígértem, hogy a zsidókat nem szállítják a Birodalomba, nem a te nevedben történt, feleli azonnal Rudnó gróf, kimaradtál, tiszta lappal indulhatsz, mindent újra kezdhetsz. Nem akarom újra kezdeni, mondom őszintén, nem akarom folytatni, kész tények elé kerültél, feleli Rudnó gróf, elegendem van a kész tényekből, szeretnék végre önmagam hajlamai szerint élni.

— Véleményünk szerint még nem engedheted meg magadnak — mondja Rudnó gróf. — E percben egyedül te jöhetsz szóba.

Fáradtnak érzem magam, elértünk, ahová már annyiszor, egyedül, négy szemközt, sokadmagamban, hajlamaim és kötelességem keresztútjára, ha itt tartózkodom, társaim mindig fölöslegesnek, a választásom melletti, elleni érveket nálam jobban nem tudja senki, önmagam ösztönzője, támogatója, vitatársa, ostromozója vagyok, igazságot osztok ellentétes vonzalmaim között, mérkőzésüket sokszor lejátszottam, a győztest biztos eséllyel megjósolhatom. Félig kiürített, elhagyásra ítélt dolgozószobám sarkába megyek, a lemezt megszokott útjára indítom a gramofonon, meggyőzetésem szertartásába kezdek, bizonyára tájékoztatl a követségem?

— A követ csak téged tart alkalmasnak — mondja Rudnó gróf. — Ő is tudja, hogy az ország egységét egyedül te biztosíthatod.

— És mi lesz a zsidókkal?

— Kiviszik őket a Birodalomba.

— Bűnt követünk el.

— Hogy a nagyobbat elkerüljük.

Érvek, ellenérvek, vonakodásom puhára főzött rákpáncélja, a kikerülhetetlen döntés álcája, múltunk megoldásai segítenek, gyakorlottan, restelkedve játszom szerepemet. Keresztény hitemre hivatkozom, Rudnó gróf biztosít a magáéről, tájékozódott Őeminenciájánál, az érsek is, az apostoli nuncius is érzékeli, látja nehézségeinket. Látják, kérdezem, belátják, nyugtat meg Rudnó gróf. Utat fognak építeni a Birodalomban, egyedül nekem lesz lehetőségem állapotukat ellenőrizni.

— Használok vele?

— Ha nem vállalod, jönnek a nyilasok.

— Mit tehetek?

— Többet, mint bárki más. Téged mindenki elfogad.

Őfőméltósága, a Birodalom, a nyugati szövetségesek, az ország. Talán említette a Szentszéket, Nobel-díjas vegyészprofesszorunkat, a vezérkari főnököt is, talán még hosszabbra nyúlt névsorolvasása, Rudnó gróf, mesterem, elődöm, tanácsadóm, kísértőm sosem érvelt, érvrendszerének nyomatékos, gyakorlati kellékeit sorolta fel csupán, fiatal államhivatalnokként így örökölte lelépő elődétől, élményeivel gyarapítva így adta tovább, dús tapasztalatokat kapott, gazdag tanulságokat nyertem, az érveink helyetti, érveinket pótoló bizonyítékok évszázadok során halmozódtak fel, az adalékokat államiságunk minden korszaka gyarapította, a büszke, szégyenkező, tehetetlen, önátlató megalkuvás eredete bizonytalan, vezetőink, kiknek egyedi, páros, csoportos szobormásai, nemzeti hálánk emlékezőeként minden vidéki város templomterén feltehetően, hallgatólagos megegyezésként hagyományozták utódról utódra örökségüket, az alkalmas idő boldog találkozását a pillanatra érett államférfival, aki fejét vállá közé húzva igyekezett nemzetét észrevétlenül meneteltetni a történelem falai tövében. Lapulni, tűz és víz sumákoló egyeztetésére törekedni, rejtőzködve fennmaradni, ha eredményes elődeinkre emlékezünk, csak tevékenységük gyakorlati eseményeit sorolhatjuk el, elveik rendszerét említeni nem lehet, érveik merő hazugságára épültek. Hazudunk, elhallgatunk, becsapásra, kijátszásra törekszünk, partnereink feltételezett hiszékenységében bízunk, gyakorlati célt keresünk az elvi céltalanságban, alkalmazkodási felületet az engesztelhetetlen ellentétek között, búvóhelyet kaparunk a szükségszerűség vasfalában, akkorát csak, hogy elférjen a létében meghosszabbítani akart ország, minden hosszabbítás után a korábbi siker példájára, a kivitelezők dicsőséges névsorára hivatkozunk. Szégyelljem magam, büszke legyek, eredményes, dicstelen elődeim sora végén toporogva? Fontosabb a dolgom, fennmaradásunk folyamatát kell biztosítanom, utódom lehetőségeit megteremtmem, hogy választásának biztosan elkövetkező percében majd engem is elődeink erőt adó, munkára buzdító gyülekezetében találjon. Átéltmem, kitanultam, meggondoltam szerepem követelményeit, ha Rudnó gróf célszerűen meggyőzni kíván, ellenállásom hitelenebb, mint rábeszélése, ha vonakodom, erkölcsi felelősségemnél riasztóbb körülményektől félek, ha további működésem képtelenségét emlegetem, nem megbántott önérzetem ágaszkodik: aggódok, hamiskártyázásunk a történelem bokájánál folytatható-e, sikerül-e csatlakoznom engedményt adó, engedményhez jutó elődeimhez. Ismerem, unom Rudnó gróf érveit, újnak veszem, hitelesnek, hasznosnak gondolom Rudnó gróf ér-

veit, nem válthat meg döntésemtől, szegényes, cáfolhatatlan mondatai döntésemet készítik elő.

— Meggyőzőbben nem tudsz érvelni?

— Ha akarnék, se tudnék, de nem is akarok. A Birodalom még megnyerheti a háborút. De ha elveszti, nálad nélkül csak rosszabbul végezhetjük.

— Hadd gondolkodjam.

— Ne keres kibúvót. Mi közöd neked a zsidókhoz?

Nem elsőnek, nem utolsónak kérdezi, ideje tisztáznom, járjunk a nyomába. Nyomába járni igyekszem azóta, hogy a nélkülem kiadott, nevemhez tapadt döntés következményeit viselem el, katolikusnak neveltek, a cisztercita gimnáziumot, más egyházi középiskolákkal ellentétben, nem látogatták kikeresztelkedett izraelita tanulókat, bankárral, szövet-nagykereskedővel, színésszel, újságíróval barátkozni sem helyeztem, sem hajlamom nem késztetett, zsidó ismerősöm nem volt, nincs.

Utolsó szolgálatára kérem titkáromat, a sofőr készüljön fel, hosszabb útra indulunk, ha keresnének, nem tudja, hová mentem, mikor jövök vissza, közben folytassa, irányítsa a csomagolást. Titkárom lehajtja fejét, a kegyelmes úr döntése tehát véglegesnek tekinthető. Véglegesnek, de nem veszem zokon, ha elvállalja utódom szolgálatát, szívesen beajánlom. Nem áll szándékomban, mondja titkárom, tisztelettel megkérdi, milyen hivatalt fogok ellátni, semmilyen, magánszemélyként kívánok élni, kertemet igyekszem művelni, maga mást tanácsolna? Ha szabad véleményt nyilvánítanom, mondja lelépő gazdájának a volt titkár, teljes szívemből helyeslem kegyelmes uram döntését.

Ülök a hivatali autóban, tervem szerint utolsó utamon, időm tetemes, Seneca soros vigasztalásának végére értem, kora nyári alkonyat, országom derűs, vidéki arcát fordítja felém, ha ablakomon kitekintek, sárguló vetés, gyér facsoport, ökrös szekér, kerékpáros parasztfiú, útszéli kőró, kalapját emelő öregember jelez vissza, autóm törekeny keretei között létezem, haladok, szorongásomat a környezet nyugalma fokozza, titkárom szerény megjegyzését mérlegelem, tizenkét éve dolgozunk együtt, homlokráncaimat, ujjam billentését ismeri, magánéletéről mitsem tudok, nem kérdeztem, nem mondta, hol tartózkodik, mit csinál hivatali távozása és érkezése között, nem kívánt maradásra bírni, árnyékul szegődött munkatársam szégyentelenül elém tárta, meghallgatásomra méltónak becsülte véleményét.

Sofőröm lassít, a kisváros peremén, füstös, földszintes házsorok között kanyargunk, arra kérem, közelítse meg a vasútállomást, mellékutcában álljon meg, nem kívánom, hogy felfedezze autónkat. Megállunk, minden helyszínt ismerő sofőröm szerényen eligazít, a tusátlan karabéllyal zakója alatt utánam indul, szokásaink szerint távolról kísérne, visszaküldöm, elindulok, megállok, körülnézek, újra elindulok, a páros hársfasorral szegélyezett utca torkolatánál megtalálom az állomásépületet, gumikerekes targoncákat, üres fiákereket kerülök ki, megszemlélem a lehajtott fejű, szemellenzőik közül a hulladékos talajra meredő lovakat, átmegyek a kapun, a jegypénztár ablakán lehúzva a rács, kiérek a peronra, visszafordulok, felfedezem a várótermet, muzsikusk cigányok alszanak, karjukba borulva az asztalon, két öregasszony abroszból kenyeret, szalonnát, uborkát vacsoráznak, megállok az üres peronon, helyemet, céloimat keresem a nyugat-magyarországi pályaudvar szerkezetelemez között, jobbra semmit sem találok, balra fordulok, a leszálló napfényben fejmagas, bókoló kakastollak, elindulok a sínek mellett, a pályaudvar holterében, széntornyok, salakhegyek, mellékvágányra tolt, leszerelt mozdony, rozsdás huzalok mellett haladok, megközelítem a csendőrfalat, észreveszem a kettős sorokat, a gyerekek hátán lepedőből varrt batyu, az öregeken fölösleges átmeneti kabát, lassan haladnak előre, tartózkodási helyemről nem ítélem meg mozgásuk irányát, bizonyosságért közeledem, a csendőrlégynek hézagtalan körének közepén, asztal mellett csendőr őrnagy ül, listákra jegyez, az asztalt elhagyva a lassan menetelők kettős sora egyetlen, hosszú oszlopban egyesül, közelebb megyek, látóterem szűkül, kibontja belső részleteit, a vágányon egybekapcsolt marhavagonokból szerelvény várakozik, a várakozók, az ügyintézők szélcsendes terében felhangzik a csendőrök egyzavas buzdítása, szaporább mozgásütemre nógatják az asztaltól távozókat, a vagonokhoz köze-

ledők közönyös lábait, egyre közeledem, figyelem a felszállásukra várók, a felszállók: engedelmes izommunkáját, arcuk megadását, csukott, hallgatag szájukat, az egybekapcsolt vagonok éléről még hiányzik a mozdony, keresett, megtalált látványomnak szentelem magam, akaratlanul elérem a csendőrfal legszélső tagját, egyenruhába öltözött embertársam fejfelé magasabb, harminc évvel fiatalabb nálam, átéli kötelességét, hátrálásra, eltakarodásra szólít fel, halkan csendet kérek, szemem nem veszem le a látnivalóimról, a nekem jutott csendőr káromkodni kezd, fojtottan, hogy ne háborítsa a felügyeletére bízott ügymenetet, magam is halkán mondom be nevem, nem nézek rá, felkérem, csukná be száját, mellékes utasításaimat nem hiszi, indulatba jön, feszesen markolt szuronyos puskáját előrebuktatja, tusával mellbe taszít, zavaró, fölösleges jelenlétem eltüntetésére szólít fel, igazolványt kell felmutatnom, csendőröm azonnal elhallgat, egyenesre rántja vállán a szuronyos puskát. Zavara szerepemre ébreszt, ki kell lépnem a salakkal, várótermi utasokkal, sorsuk felé menetelő zsidókkal, sorsukat irányító csendőrtiszttel tele közegből, elhagyott rangom kényszerűen hatásos, hatása elkedvetlenít. Ne tisztelegjen, mondom a csendőrnek, ne beszéljen hangosan, némán áll, kihasználom időmet, a salakhegy tövéből figyelem, ahogy a kettős sor egyre rövidül, elfogy az asztal előtt, a csendőrtiszt feláll, leporolja kesztyűs kezét, int, a csendőrök egyetlen, összehangolt mozdulattal sarkig: tárják a marhavagonok csukott ajtaját, a vulkánbőröndöt, hátizsákot, lepedőből varrt bugyrot, nyakában üvegszemű ezüstrókját, fényképezőgépet, messzelátót, gázálarctokban sajtót és kenyeret, könyökhajlatban alvó csecsemőt, vályogteknőt, facsart lábú mackót, vitorlavászon göngyöleget, kezében kosárkoffert, piaci szatyrot, kalapdobozt, kakukkos órát, hangos madárkalitkát szállító menetoszlop némán elindul a várakozó-ajtónyílások felé.

Fegyelmi terhe mellett megtiltom, hogy bármit jelentsen, ne tisztelegjen, mondom a csendőrnek, merevségével tanúsítja, hogy megértett, hátrálva ellenőrzöm zajmentes beköltözésüket, hátat fordítok, elhagyom az állomás alakzatait, megkeresem autómát, erősen szűrökül, amikor a következő városba érünk, mellékutcában állunk meg, utamra indulok, megtalálom az állomásépületet, peronjegyet váltok a félálmat kedvemért megszakító pénztárosnál, egyedül állok a sinpár mellett, félkarú vasutas figyelmeztet, hajnalig nem áll meg vonat ezen az állomáson, tudom, egyedül várok, kabátom szárnyát megemeli az esti szél, lakkcipőmet előrecsúsztatom, a mozdony fénye a szürkületben, a szerelvény lassítás nélkül, egyenletesen halad el az állomásépület előtt, a mozdony után, az első kocsin peronján csendőrök, lezárt marhavagonok, az utolsó kocsin ismét csendőrök, elhagyom az állomást, autómba ülök, sofőrömet nagyobb sebességre biztatom, megint úton vagyok.

Utamnak csak kezdete és kényszere van, céljában nem vagyok biztos, eredményében kételkedem, de már gyakorlottan közlekedem, a következő pályaudvart azonnal megtalálom, vidéki pályaudvaraink helye két példa birtokában kikövetkeztethető, az állomásépület kisvárosaink nyílegyenes vagy tétova kanyarulatokkal megtoldott főutcájának torkolatában található, lakkcipőmben, csikos szürke öltönyben, bal kezemben porkesztyűvel átmegyek az előcsarnokon, már a belső szerkezet arányait is ismerem, a ruhában alvás szagával, hangjával tele váróterem, az olajjal közböcsített illatú, mindkét nemnek közös illemhely, három pénztárablak közül kettő zárva, a harmadikban érkezésemet utáló hivatalnok, jobb kezénél aludttejes edény, bal kezében füzetes regény, az állomásfőnöki iroda mindig belépésemtől balra, a pályaudvari belsőtér peremén található, félúton a pályatest és az utazóközönséget szolgáló helyiségek között, az állomásfőnök sapkája az asztalon, zubbonya kigombolva, szolgálatban van, de leszámítja fölös, ellenőrizetlen kötelmeit, papírból császárhúst vacsorázik, köszöntöm, bemutatkozom, kíván-e igazolványt? Megismerem a kegyelmes urat, mondja vacsoráját egybemarkolva, helyéről felemelkedve az állomásfőnök, ha a képét látom, mindig elolvasom az újságot, nemsokára szerelvény halad át az állomáson, minket nem értesítettek, mondja az állomásfőnök. Értesítem, felvilágosítom, a szerelvényt meg kell állítani, az állomásfőnök begombolja zubbonyát, kegyelmes uram utasítására?

— Az én utasításomra.

— Parancsára, kegyelmes uram. Mikor érkezik a szerelvény?

— Körülbelül húsz perc múlva.

Egyedül állok az ismerős, megszokott peronon, arcomon, kabátom szárnyán érzem a szelet, ellenőrzöm a vágány feletti fényjeleket, a mozdony hirtelen fékez, a szerelvény csikorogva megáll az állomás gyér lámpafényében, a mozdony mögötti kocsiról csendőrnagy ugrik a kavicsra, ingerült, bizonytalan, szemét tenyerével szoktatja a fényhez, de már hangosan, megszakíthatatlanul fenyeget, a késedelem felelősét keresi, megtorlást ígér, elébe lépek, nevemet mondom, csendre intem, az őrnagy összevágja sarkát, szolgálatomra késznek jelenti magát.

— Nyitassa fel a vagonokat.

— A belügyminiszter úr rendelkezésére megállás nélkül kell a határra érünk.

— Utasítom, hogy nyitassa fel a vagonokat.

Az őrnagy fejet hajt, a csendőrök hangos csikorgással húzzák el a marhavagonok zárszeit, tessék világítani, kérem. Az őrnagy zseblámpájának fényében megismerem az egymásnak támaszkodó, ülő, álló testeket, a fényforrásnak forduló, a fény mögött árnyamat nem látó, azonnal résre szűkülő szemeket, lelépek a lépcsőről, az összes vagonok felnyitására utasítottam, figyelmeztetem az őrnagyot, zavarban látszik lenni, elnézésemet kéri, szigorú parancsot kapott a Belügyminisztériumtól, hogy a szerelvény ne álljon meg, az ajtókat ne nyissák fel a határig.

— Módosítom a parancsot. Az utasok kiszállhatnak a vagonokból, ellenőrzés mellett sétát tehetnek. Értette?

— Értettem.

— Ellátásukról további intézkedés a katonai parancsnokság gondoskodik.

— Megértettem — mondja gondterhelten az őrnagy, magamhoz rendelem, utasítom az állomásfőnököt, a szerelvény addig nem indulhat tovább, amíg személyemben, vagy hiteles nevemben további parancsot nem adok. Megértettem, mondja az állomásfőnök, megértettem, mondta az imént az őrnagy, korlátlan feljebbvalójuknak ismernek el, számmal, nevémmel, aláírással hiteles utasításomra várnak, utasításom tartalma bizonytalan, de sorsa nem kétséges, meggyőződés nélkül, legjobb képességük szerint teljesíteni fogják, parancsom, engedelmességük elődeinktől örökölt páros tevékenység, a feljebbvaló hatalmának hivatkozása és érvényesítése, fogalmazásom kényszerített jelez, alárendeltjeim nem személyükhöz szóló, kötelező utasítást kaptak, a végrehajtás időpontja bizonytalan, várjanak, őrlődjenek a hivatalnok kötelességtudata és a magánlény szorongása között, az eredmény felől nincs kétségem, várakozni fognak, ha lesz parancsom, helyükön találja őket, teljesítik.

Éjjelre jár a nyugat-magyarországi kisváros pályaudvarán, a lámpák fénykörének szélén állok, félhomályban, a megállított szerelvény lakói, az állomásfőnök, a csendőrnagy, a keretlegénység egymással közösséget nem vállaló, de velem szemben egységes, mert akaratomtól függő sorfala előtt, elmozdítanak, hogy autóm felé induljak, autómban hivatali helyemre térjek vissza, hogy további utasítást adjak, hatalmam következő intézkedését megtegyem, autóm felé indulok, nincs hová visszatérnem, hatalmamtól megfosztottam magam, nincs jogom várakozási parancsot adni további utasításig, a zsidók miatt nem intézkedhetem a zsidók ügyében, mi közöm a zsidókhoz?

Ha most visszafordulok, az őrnagy elé állok, elporosodott lakkcipőm sarkát összetéve visszavonom utasításomat, felhívom figyelmét, hogy parancsot adni többé nincs jogom, elnézést kérek botránys rögtönzésemért, távozom, ha hazatérek, kihallgatást kérek tegnapi felettéseimtől, külföldi tárgyalótársamtól, s bejelentve, hogy ellenvéleményemnek minden lehetséges módon hangot kívánok adni, felszólítom őket, tekintsenek, kezeljenek ellenségünknek,

ha foltos erkölcsömet belátva, következetesen viselem magam, nyakamat behúzva, hangtalanul elkotródom, majd visszazetemesen polgok a fejénél elhagyott szerelvény utolsó kocsijához, nyílt ellenkezésem, önkéntes kérésem, falmelléki lapulásom eredményeként elérem, amit a leginkább kívánok, lakója lehetek a zseblámpa futó

fényében szemügyre vett vagonnak, követelésem, ellenszegülésem, sündörgésem sebtében megfigyelt embertársaim mellé juttat, közéjük elegyedem, velük utazom,

ha elképzeléseim egyike sikerül, megnyugszom, több döntésre nem kényszerülök, boldog vagyok.

Nyikorogva behúzzák arcom előtt a vagon deszkaajtáját, vas érintkezik vassal, a lakatban megfordul a kulcs, elzár külső szabadságomtól, lakkcipóm vékony talpa közvetíti a testsúlyomat tartó deszkalemez remegését, szerelvényünk folytatja útját, megingok, helyemet keresem, lábamat magam alá húzva letelepszem, máris vagonom szellőzőrácsait fürkészem, a benti, egynemű homályt felderítő fényjeleket kívánom, rácsaim térköze alig világosabb, mint környezetem, arcok, testrészek, csomagok közé falazódom, senki sem szól hozzám, senkit se kérdezek, véletlen, kényszerű csoport új tagja vagyok, társaim hallgatnak, hangommal csendjüket megtörni, kezdő csoporttársként nem kívánom. Hátam támasz híján meggörnyed, egyenletesen haladunk célunk felé, átkarolom felhúzott térdemet, színes félálom szüneteiben a hajnal fokozatait számolom a szellőzőrácsok hézagaiban, hosszú az út, kiszámítom esélyeimet.

Megvirrad, napfény deríti fel tartózkodásom területét, lakótársaim magukhoz térnek megszakításos, közeli múltjuk emlékeivel terhes álmukból, elemi szükségleteikre fordítják figyelmüket, eleségüket fogyasztják, vizet isznak a rendelkezésükre bocsátott vödörből, szükségüket intézik a másik vödörben, arcismeretük mértékeszerint felfedezik, nem fedezik fel többletemet, reggelre külalakom már az övékével egyezik, kialvatlan szemem táskája, ruházatom piszka, savószín arcbőröm, magamba néző tekintetem testvérüké avat, csoportjuk tagja vagyok, lehajolva helyet kérek a vágómarháknak készült, állatfejmagasságban emelt szellőzőréseknél, tájdomborulatból, raktárházak elsuhanó, olvashatatlan számtábláiból igyekszem kitalálni, utazásunk hol tart, mennyit tettünk meg, mennyi lehet hátra, helyismereti tapasztalataimat megosztom szomszédommal, ő szomszédjának adja tovább, kilátásomat szomszédom szomszédjának engedem át, zugomba húzódom vissza, borostás államot gyűrött nadrágom térdére támasztom, szememet lehunyva, társaimnak szemérmesen hátat fordítva először üritkezem a közös vödörbe, társaimat szólítom, hívásukra várok, ismerkedem, környezetem zsidókból áll, tervszerűen kiszemelt, véletlenül közös vagonba terelt, egymást nem ismerő, bűnhődésük közös terhét törlesztő zsidókból. Keresem a tegnap meglesett, sorsukra váró, tartózkodásuk vagonterét még nem ismerő arcokat, egyikre sem emlékszem, csoportegységük ismerős, azonos. Öregek, pokrócon, felöltőjükön hevernek a négy sarokban, szájuk szüntelenül morzsol, kenyérhéjat, babapiskótát, karalábét, a táplálkozás szüneteiben gépies imát, dühös panaszt, könyörgést, fenyegetést, emlékek dünyögő töredékét, az asszonyok tartózkodásuk tenyérnyi helyét, beszálláskor szerzett előjogaikat védik, gyermekeiket oltalmazzák, területi vitáik közben azonos mozdulattal karolják át, őrzik, mozdulni sem eresztik az egyévest, a tízévest. Férfi — gyermekség és akkor között — mindösszenégy került vagonunkba, a reggeli nap éles fényében ők fedezik fel jelenlétemet, azonosítanak, udvariassan, tartózkodva faggatnak, lelkiismeretemre hivatkozom, önkakaratomat, azonosulási szándékomat említem, hiszik is, nem is, elhallgatnak, szerelvényünk halad, a szellőzőrácson új felhőfoszlányokat, tájegyégeket figyelünk, karórámom mérem a biztos elindulás és a kiszámíthatatlan megérkezés közti időt, senki sem szól hozzám, mégis együtt iparkodunk, közegükbe illeszkedem.

Szerelvényünk fékez, megáll, nyikorogva feltárul a vagonajtó, lakótársaim felsorakoznak, mint utoljára érkezett, szerényen a sor végére állok, megkapom fél kényeremet, köszönetet mondok, segíték férfitársaimnak a vödör vizet a vagon-sarokba vinni, a másik vödört óvatosan a sínek mögé szállítani, gyakorlatunk kevés, a peremig érő ürülék csíkos nadrágomra, lakkcipómra löttyen, kútvízzel tisztítjuk, kezünk fejével sietősen kisikáljuk, a vagon sarkába állítjuk edényünket, az ajtót ránk lakatolják, a szerelvény útnak indul, újból tanulok. Beosztom kenyéradagomat, úgy fogyasztom, hogy maradéka tartalékot biztosítson egy kiszámíthatatlan jövőre, megtanulok úgy ülni, hogy szememet ne kelljen levenni a vizesvödörrel, részt vállalom hallgatólagos megegyezésen alapuló, közös ellenőrzésünkben, elfordulok, ha útítár-

saim a másik vödör felé közelednek, s ruhadarabjaikat letolva vagy felemelve birtokba veszik, tevékenykedem, tőrök, figyelek, figyelem alá esem, közlekedésünk gyakorlati szabályait tanulom, ha kuporgásomból felemelkedve helyemet változtatni kívánom, ha kilátásom részéhez, az ivóvízhez, az ürülékes vödörhöz igyekszem eljutni, helyváltoztatásom nyilásait kell megtalálnom a padlót beborító, alvó, emésztő, nyitott szemmel a vagonetőre meredő, emlékeikbe göngyölt, gondjaikat magukban őrlő, társas suttogásba oldó útitársaim között. A törzstől messzire nyújtott, egymáson heverő, egymást óvó, akadályozó lábszárak szabálytalan keresztútja, hosszú alsónadrág kibomlott szalagcsokra a bokacsont körül, a harisnyatartó szemérmetlen csattja a kiszakadt selyemharisnya felett, kislányok illedelmes térdzoknijai, szennyes gumifásli a lábszárízmon, térdem, térd felett, a festékfoltokkal színezett, fáradt bőr, a hús hiánya vagy fölöslege, az eldurvult, őszülő szőrzet, a visszér hálózata a szellőzőrácsok fénysugarában, térdemet magasra emelem, megkeresem, megtalálom lábam helyét a szétszórt, egymásra dobált testtöredékek között, elintézem dolgomat, visszafelé lépdelen, elfoglalom a nekem jutott területet, bizonytalan idejű utazásom esetleges helye, biztos célja felé haladok.

Akaratomból, akaratom ellenére?

Zsidók között fekszem, lábszáraik között találok meg helyemet, arcukon olvasom arcom iránti figyelmüket, közönyüket, útitársuk vagyok, szerelvényüket lakóteremnek mondom, miért utazom együtt a zsidókkal? Szellőzőréseink fénynyalábjaiból ítélve délre jár, helyemen kuporgok, elhatározásomat mérlegelem, büntudatomat keresem, helyette kíváncsiságomat találok, vagonunkat, a tegnapi, a holnapi szerelvényeket én indítottam el, én töltöttem meg személytelen emberanyaggal, úgy illik, hogy megismerjem döntésem áldozatait. Mit akar tőlünk, kérdezi nem sokára valamelyik útitársam, szennyvíz ürítésénél, ivóvíz vételezésénél, tenyerünk a közös vödör fölén, többes számban kérdez, egyes számban válaszolok, lehetőségeimet tapasztalom, úgy adódott, hogy én szabjam ki sorsukat, döntésem biztos próbája, ha önmagamra is kiterjesztem. Lábum szabálytalan szögben alakít közös utcát vagonunk fenekén, bőrünk, hajunk egyformán koszosodik, ki állapíthatja meg, hogy más vagyok, rabságunk közös, elvesztett szabadságunk együttes kellékei fontosabbak, mint különbözőségem tételes jegyei. Adott, nem általuk választott jegyek alapján küldtem vagonba őket, arctalan tömegükről elvontan döntöttem, ideje mulasztásomat pótolni, most megállapíthatom, mások-e, mint én, ülök közös szennyünkben, szagunkban, besoztom maradék kenyereimet, figyelem hemzsegségüket, álmukat, éhségüket, teli hólyaguk, riadalmuk, dühük, könyörületük, közönyük tüneteit, mozgékony, fásult arcvonásaikat, megszólalásuk hangválasztékát, reménykedő, lemondó, kitartó, önfeladó végtagmozgásukat, keresem káros kisebbségüket,

országunkra, földrészünkre burjánzó érdekszövetségüket, a fajtánk, népünk képességeit kibontakozni nem engedő, vérszívó mohóságot, vagonunk csoportalakzata megsokszorozza önmagát, szomszédaim feltárják, útitársi közelemben hozzák kártékony őseiket, a dédapa falusi utca sarában araszol, hátán libatoll, üveggyöngy, öntözőkanna, mézzel kevert dió, lepedővászón, ábécéskönyv, varrókészlet, galíciai anyanyelvét magyar és német szavakkal elegyíti, ügyetlen lábával harapós magyar kutyákat tart távol, csontos hátán magyar gyerekek büntetlen kavicszáporát tűri el, pajeszát cibálják, kaftánját leköpi, cukorkáját, mogyoróját dézmálják, de estére mindig elfogy, haszonnal megtérül napi árúja, letelepedésre helyet keres, talál, kér, kap a falu szélén, három fiút nevel fel, csak az első tér vissza rabbinak Galíciába, a másik kettő levágatja pajeszát, leveti a kaftánt, kétszer három fiúval gyarapítja országunkat, a nagyapa boltjában ül, jól fizetett segédeivel végezteti a testi munkát, ügynökeit küldi házalni, az apa orvos vagy ügyvéd, cégtáblája a nyugat-európai egyetemet hirdeti, ott nyerte el oklevelét, a fiú kortársam, nevének magyarosítását én írom alá, vásárolt főnemesi rangját én biztosítom, hálából koronás névjegyet küld, teadélutánra, irodalmi estre, házi hangversenyre, bizalmas vacsorára villájába hív, társalgója nagyobb, mint hivatalom, uszonnájából napi látogatóim fele jóllakna, örökségén három fia osztozna, ha nem álljuk útjukat. Útjukat álltam, döntésemet tanulmányozom, a közös vagonban kuporgok, a karéjos szemhéz alatt tekintetükben

a mohóság csillámaint kutatom, szájukra görbedő, hasznukat szimatoló horgas orruk, duzzadt ajkuk sarkán a fölény és a bujaság biggyesztesét, hangtalan párbeszédekben is összetartozásuk jelcseréjét, fölősegük, káruk bizonyítékát országom, földrézem számára, általam helyeselt, mert eltűrt eltűntetésük bizonyítékait,

félek, mint ők, érvénytelenül reménykedem, mint ők, létezésem folytatását kételem, nem ismerem, mint ők, szemem puffedt könnyzacskókban hunyorog, orrom porral teli, szám lepedékes, nehezen nyílik szóra, örökösen inni kíván, mint az övék, kezünk a közös vödör fülét markolja, közös résen kutatjuk a felkelő, lenyugvó napot, közös szerelvényünk nem áll meg, este lesz, éjszaka, megvirrad, úton vagyunk, majd megérkezünk,

egyszer, kétszer, talán háromszor még felváltjuk egymást a szellőzörések előtt, befogadjuk, értelmezzük a tájat, eszmét cserélünk a mögöttünk hagyott, ránk váró időről, lakatunk csikorog, ajtónk sarkig tárul, sietve magunk mögött hagyjuk szagunkat, piszkunkat, parancsszóra oszlopba sorakozunk, a gondosan nyírt fák sorfala között, a közös menetelésünket segítő holdfényben útnak indulunk, üres hátamon balyu, bal karomon kimerült útitársam fia, unokája, maradék kezemmel másik útitársam könyökét támasztom, könyököm alatt támaszt érzek, nem fordulok hátra, együtt menetelünk, közeli, távoli célunk ismeretlen, lábunk kavicsos országutat tapos, holdfény süti, kutyák szabályozott ugatása szegélyezi vonulásunkat, belélegzem az útmenti akácfák szagát, dolgomat végzem, helyemen vagyok.

Helyemen kívánok lenni, autómát keresem a nyugat-magyarországi kisváros pályaudvara előtt, a hársfák kettős sora alatt, hajtson lehetőleg gyorsan, mondom a sofőrnek, autóm hajnalban kanyarodik fel a Várba, a követség minden ablaka világos. Felemelt karral fogadom az őrmester ismerős tisztelgését, felsietek a lépcsőn, megtorpanok az emeleten, a kivilágított terem sarkában, rögtönzött emelvényen tengerészkek öltönyös dzsesszzenekar játszik, egyenruhák kitüntetéssora, hölgyek gyémánt nyakéke, karperece, urak nedves szmokinginge, lepusztított, romos tálak, konyaktól mélyült, pezsgőtől megemelt férfihangok, akadozó női mondattörmelékek, pincért meneszttek a követért, szmokingos hátát az ajtónak támasztva fontosabb vendégeit részesíti társaságában. Isten hozta, üdvözlő hunyorogva a sötét folyosón, váratlanul látogatott meg bennünket, leül asztalunkhoz? Kezet szeretnék mosni, szakállam borostáit érzem, gyűrött zakómat tudatosítom, mutatná az utat?

— Parancsoljon.

Fürdőszobába vezet, kinyitja a melegvíz-csapot, törülközőt kínál, a tánczene halkán szól a csempézett falak, a csukott ajtó mögül. Megköszönöm, visszaadom a törülközőt, van tíz perce a számomra?

— Nem akar a vendégeink közé vegyülni? — kérdezi a követ. — Házigazda vagyok.

Szemtől szemben állunk, a tükör alatti porcelánrekeszen egy magányos férfi testápolásának kellékei, azt mondom, hamar végzünk.

— Menjünk a dolgozószobába.

— Itt is jó lesz. — Borzszőr pamacs, szagosított borotvaszappan, Siegfried borotvapenge német tankacélhulladékból, zsákmányolt francia férfiparfüm üvegben, parfümszóró kristálygolyó halványzöld zsinórral, a zsinór végén méregzöld bőrbojttal, fehér hintőpor lábizzadás ellen, testszínű hintőpor a frissen borotvált szakáll kék torzsái közé, hónaljziszító tubusban, ágyékszagtalanító tégelyben, üvegfal mögött két csomag bontatlan óvszer, száraz helyen tartva kilencvenöt százalékos biztonsággal, a beépített fürdőkád peremére ülök.

— Megint becsapott.

— Amennyiben? — a követ is a fürdőkád szélére ül.

— Most jövök a Dunántúlról. Három városban nyitattam fel a szerelvényeket. Emberi bánásmódot ígért, de nem vettem észre. Negyvenen vannak egyetlen marhavagonban.

A követ felhúzza szmokingnadrágja szárát, fél lábát a kád vastag peremére emeli, bokáját dörzsöli, bólogat, beszámolómlra vár, folytassam, folytatom, nem tudom, a Birodalomban mi vár rájuk. Sokan vannak, a fürdőkád vastag pereméről

nem tudom megszámlolni hosszú menetüket, múltjuk megmentett hordalékait hátukon viszik, gyermekeiket, szüleiket, nagyszüleiket karjukra kulcsolják, szélcsendben, holdfényben, korán kizöldelt akácok között gyalognak, cipőkre gyűjtik a menetelés porát, még élnek, eleven mozgásuk haladékból merítenek reményt.

— Ivóvizük sincs. Félholtak, mire a Birodalomba érnek.

— Milyen joggal mondja ezt nekem? — kérdezi a követ.

— Megígérte. Ez volt az utolsó ígérete.

— Úgy tudom, beadta lemondását — közli fürdőkádjának széléről, vendégeitől távol, a csempén átszűrődő tánczenénél hangosabban a követ. — Ha értesüléseim megbízhatók, lemondását elfogadták. Magánszemélyként fordult hozzám?

Hallgatok, elviselem fölényét, magánszemélyi beszámolóját meglepetéssel hallgatom, mondja a követ. Amit tapasztalt, ellentmond elképzeléseinknek, csakis a magyar hatóságok túlbuzgalmának tudható be. Fáradtan feláll a fürdőkád széléről, erős szakállra kísérkedt az éjszaka, vállamra teszi csiszolt körmű kezét, máris láthatja, mire vezetett az akadékoskodása, ha a helyén marad, ilyen túlkapás nem fordulhat elő.

Ne zsaroljon, kérem önműködően, vegye le a kezét a vállamról. Mosolyog, azonnal engedelmeskedik, ismeri erejét, fölénye megengedheti, hogy alakilag kedvemre tegyen, alantas érvelése kivédhetetlen, esze ágában sincs lelkiismeretemre hivatkozni, mindig a hasznosabban hiszek, hitem kételyeire épít, bizonyítása nyilvánvaló, ha én nem teszem, másvalaki teszi, másvalaki bizonyára károsabban teszi, mint én tenném, mi hasznosabb, ha önmagam szükségképpen részvételével a kár fokozatait mérsékelni, az adott részletek lehető legjobb kivitelezését megvalósítani igyekszem, vagy ha kivonom magam, kívülállóként, cselekvésem kényszere nélkül élem át a tőlem függetlenül történeteket, sorsukra bízom, beavatkozásom hasznossági arányától fosztom meg a lehetségesen rám várókat?

Gondolkodjék, mondja a követ, nem kérek semmit, csak felhívnám a figyelmét, legyen következetes. Lemondott, talán elhamarkodva, megnehezítette a helyzetét, a magáét, a mienkét, a zsidókét, mindenkiét. Nincs igazam?

Ritkán gyűlölök, a heves érzelem alkatomtól idegen, túlzásra készlet, mérlegelésemet akadályozza, a követet, országa képviselőjét, kényszerű munkatársamat kiváltképp nincs okom gyűlölni, most gyűlölöm, pusztulását, eltűnését, nemlétét hevesen kívánom, udvarias kérdéseivel szegénységi bizonyítványomat állítja ki, benne, velem magamat, önmagam hitványabb felét kívánom megsemmisíteni. Tárgyilagosan utal kiszolgáltatót szerepemre, lecövekelte lehetőségeimre, indulatomat az engem illedelmesen megalázó idegenre vetítem, gyűlölöm jobb homlokcsontja felett elváltasztott, sűrű, szőke haját, reggel, este kézisúlyozóval edzett, keményített inget, szmokingot domborító mellkasát, választani nem kényszerülő, szerepével azonosult, munkájában magabiztos beszélgetőtársamat, a beépített fürdőkád, a kézizuhany, az altestöblítő, a dögönyözőpad, a tégelyek, az üvegcsék megszerkesztett környezetében, hiúságomnak udvarol, a mai vendégsereg, a holnapi ügyfelekre szánt figyelem felét rám összpontosítja, ha távozem, miattam nem alussza ki magát, szerepe biztos, szerepem törékeny, igazságtalanul, őszintén gyűlölöm.

Óhajt intézkedni, kérdezem. A túlkapások kiigazítására szívesen adnék tanácsot, feleli barátságosan a követ, de nem tudom, kihez forduljak. Amióta maga nincs hivatalban, senkivel sem tudok értelmes szót váltani.

Nem válaszolok, újból, gépiesen kezét mosok, vizet iszom házigazdám üveg-poharából, az ajtó felé indulok. Nem marad velünk, kérdezi vendéglátóm, nem iszik valamit? Lesietek a kívülágitott lépcsőkön, kocsimba ülök, belélegzem a szélcsendes, elmúlni készülő éjszakát, feleségem gyógszertől zsibbadtan, különszobájában alszik, fejénél két szál szegfűm, könyöke fölött kék éjszakai lámpa, fiam most fordul másik oldalára, vágott körmű, tisztára mosott kezével hajába tűr, éles, szaggatott álmoképeit majd elmeséli holnapután, álmában, úgy hiszem, látogatását kérő, látogatását váró, látogatását mindig megrövidítő apjával is találkozik, alszanak elhagyott, lehetséges útítársaim a marhavagon padlóján, a munkatábor emeletes deszkaágyain, megadó, tapintatos lábukat maguk alá húzzák, hogy vödörkhöz járuló társaik útját

álmban is biztosítsák, a felhőtlen ég, az alig hunyorgó csillagok alatt sorsát késleltető álmát alussza városom, mindjárt szobámba érek, megtisztálkodom, imádkozom, aludni térek. Mi közöm a zsidókhöz? Mi közöm a katolikusokhoz, a magyarokhoz, feleségemhez, fiamhoz? Ha imázsámolyomon térdre esem, szememet szorosra hunyva elfeledem feltételeimet, bevallom törpeségem mulasztásait, segélyt, feloldást kérek, támogatást további erőfeszítéseimhez, ha szokásosan erőt merítek áhítatomból, és feltöltekezve talpra állok, kétségem nem tágit, az istenalak, akit gyerekként elképzeltem, hitem ura és szolgálja, mit hallott meg kétségeimből, mennyit teljesít, milyen tanácsra képes? Feleségemet délután látogatom, nem tudja, sejtí, elhárítja, hogy délelőtt szükségletemet fedezem, rangrejtve közelítem meg a nyilvános fürdőt, orromon sötét szemüveg, nyakig a meleg vízbe merülve zsákmányomat, vadászomat lesem, megérezem szemüvegem a kiválasztott tekintet biztatását, megközelítem a vízszög alatt hátát áztató szalonnás öregasszonyt, kimenőjét töltő pattanásos cseléd-lányt, csigás hajával, kifejtett szemével hívó medencei hivatásost, körülimbolygom, bőréhez érek, visszautasításától remegek, vonakodását nem tapasztalom, a vízcseppek függőnye alatt hasát simogatom, vágyódó testemet kezéhez tolom, tapasztalt, gyors ujjai nadrágom alá hatolnak, lehuny szemmel megkönnyebbülök, mindjárt eltávolodom, bágyadtan a partra evezek, vízhatlan zsebemből előhúzom a kikészített papírpénzt, élvezetem elhagyott társára pillantást sem vetek, feje fölé, a kópárkányra csúsztatom, zuhanyozni indulok, ha hetente kétszer megkeresem, elfelejtem gyönyöröm arctalan eszközt a gyógyfürdő medencéjében: nem árulom el feleségemet, nincs vágyam, hiányom, emlékem. Az éjszaka utolsó óráit alussza városom, országom, lakói töredékét ismerem, lakói mind ismernek, vezetőjüknek kell tartanom magam, mert alkalmasabb híján vezetőjüknek tartanak, mire szobámba érek, szűkös határaink között mindenfelé ébredni kezdenek, álmból bontakozva hírforrásaik felé tapogatóznak, ha lefekvésem előtt szobám ablakából kitekintek, országomban mindenütt szól a rádió, kitárul a reggeli újság, mi történt az éjszaka, mi történik a következő éjszakáig, reményük dolgozószobám oltalmazó, nyitott ablakát keresi. Mindjárt hazaérek, összeseprem létezésem szabadjára engedett, szétcsapongó bizonyítékait, alattvalóim álmán örködtem, véletlen felettesük, kötelességem felé indulok, dolgomat folytatam, ennyi a közöm hozzájuk.

J. J. 1971.